Opgesteld door: Rosanne Dubbeld (antwoordspecialist) en Melissa van Amerongen (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller: po-instelling - leraar
Geraadpleegde expert(s): dr. Chiel van der Veen (VU Amsterdam), em. prof. dr. Ton Mooij (Radboud Universiteit Nijmegen)
Referentie: Kennisrotonde (2019). *Is het waar dat het kiesbord het natuurlijk leerproces van kleuters verstoort en daarmee het leren?* KR. 554. Den Haag: Kennisrotonde.

13-03-2019

Vraag

Is het waar dat het kiesbord het natuurlijk leerproces van kleuters verstoort en daarmee het leren?

Kort antwoord

Een kiesbord kan gezien worden als een hulpmiddel bij het structureren en plannen van activiteiten in de kleuterklas. Of zo'n kiesbord het leren belemmert, is niet direct onderzocht. Wel weten we dat kleuters in een klas met meer structuur vaker in aanraking komen met taal-, wiskunde-, en muziek-activiteiten en een beter vocabulaire ontwikkelen. Kleuters in klassen met een (zeer) lage structuur en veel ruimte voor het maken eigen keuzes komen vaker in aanraking met grove motoriek en fantasiespel.

Toelichting antwoord

Voor de beantwoording van deze vraag beschrijven we eerst beschikbaar onderzoek naar kiesborden. Omdat er zowel in Nederland als het buitenland weinig bekend is over het gebruik van kiesborden in de klas beschrijven we vervolgens onderzoek naar gestructureerd werken, om te leren welk effect dit heeft op het leerproces van kleuters.

Wat is een kiesbord, waar is het voor en waar komt het vandaan?

Het kiesbord is een groot bord voor in de klas, met afbeeldingen van de verschillende activiteiten en hoeken in de klas, bijv. huishoek, bouwhoek, knutselhoek, lego, taal/rekenen. Kleuters kunnen er hun naambordje of foto ophangen om aan te geven waar ze gaan werken. Soms staan er getallen bij: hier mogen twee kinderen spelen of drie of vijf.

Hoewel er geen officiële definities bestaan, vat Reijrink (2008) de functionaliteit van het kiesbord mooi samen als "een middel waarbij de bedoelingen voor zowel de kinderen als

de leerkracht zichtbaar worden." Het kiesbord kan leerkrachten en leerlingen helpen in het plannen van activiteiten (ook visueel) en kan zelfstandigheid bevorderen (C. van der Veen, persoonlijke communicatie, 20-02-2019).

Over de herkomst van het kiesbord is maar weinig bekend. Mogelijk is het ontwikkeld vanuit het HighScope-onderwijs, dat sterk inzet op ontwikkeling van zelfsturende vaardigheden van leerlingen en daarbij ook vaak kiesborden (*planning boards*) gebruikt. (C. van der Veen, persoonlijke communicatie, 20-02-2019).

Het kiesbord bij plannen en zelfstandig werken

Soms wordt een kiesbord vooral gebruikt om kleuters te leren kiezen en plannen. Dan mogen ze bijvoorbeeld zelf hun taakwerkjes inplannen. Maar een kiesbord kan ook meer sturend worden ingezet. De leerkracht kan bijvoorbeeld verplichte opdrachten ophangen, kinderen aan activiteiten toewijzen of aangeven hoeveel kinderen maximaal aan een activiteit mogen deelnemen (zie bijv. Mooij, 2002).

Een andere reden waarvoor het kiesbord wordt ingezet, is om leerlingen zelfstandig aan het werk te zetten, zodat de leerkracht individuele kleuters kan helpen. "Wanneer er circa 25 tot 30 vier- of vijfjarigen in een groep 1 of 1/2 zijn, heeft de leerkracht de handen meer dan vol aan de globale handhaving van de sociale en inhoudelijke kanten van de speel-/leerprocessen. Voorbereiding van het zelfstandiger spelen en leren voor de leerlingen heeft dan als voordeel dat de leerkracht af en toe aandacht kan geven aan een of enkele leerlingen. Het kiesbord is een poging de leerlingen iets zelfstandiger te laten spelen en leren, maar dit vraagt aansluitend een juiste ordening en beschikbaarheid van didactische materialen enzovoorts." (T. Mooij, persoonlijke correspondentie, 14-3-2019)

Wat is er in de wetenschappelijke literatuur te vinden over het kiesbord?

In Nederland zijn geen wetenschappelijke studies bekend naar de effecten van het kiesbord op het spelen en leren van leerlingen. Ook in de internationale literatuur is geen informatie gevonden.

Wel is er een pilotstudie gedaan naar de implementatie van een digitaal planbord gericht op het optimaliseren en individualiseren van het kleuteronderwijs. Docenten werden tijdens deze studie geïnterviewd en gaven aan dat planbord het makkelijker maakt om systematisch en snel het curriculum aan te passen op het competentieniveau van individuele leerlingen die voor- of achterlopen op de rest (Mooij, T., 2002). Er is voor zover bekend nog geen onderzoek gedaan naar de invloed van dit digitaal planbord op het leren van kleuters.

Wat zegt de wetenschappelijke literatuur over de invloed van structuur op lerende kleuters in de kleuterklas?

Over de directe effectiviteit van een kiesbord is dus geen onderzoek bekend. Maar wat is de invloed van structuur op het leren? Het kiesbord structureert immers de lessen en de vraag is eigenlijk of die structuur het leren forceert en belemmert. Onderzoek naar het effect van gestructureerde klassen ten opzichte van vrije lessen zegt indirect iets over de vraag of een kiesbord dit proces kan helpen of juist in de weg kan zitten.

Recent onderzoek naar klassenmanagement laat zien dat klassen waarin meer cohesie, doelgerichtheid, minder ontregeling en conflicten plaatsvinden betere mogelijkheden bieden voor leren, waardoor leerlingen uiteindelijk succesvoller worden (Adelman & Taylor, 2005, zoals beschreven in Djigic et al., 2011). Uit verschillende onderzoeken

blijkt dat leerlingen in een klaslokaal met veel structuur meer betrokken zijn bij hun taak, vriendelijker zijn richting hun leeftijdsgenoten, en minder agressie vertonen (Huston-Stein, Friedrich-Cofer, & Susman, 1977; Susman, Huston-Stein, & Friedrich Coffer, 1980, zoals beschreven in Simonsen et al., 2008).

In een onderzoek van Fuligni en collega's (2011) werden klasroutines van 3- en 4-jarigen in 125 klaslokalen in de Verenigde Staten onderzocht. Hun routines (elk kind werd 30-50 keer geobserveerd) werden gekenmerkt als 'hoge vrije keuze' of 'structuur-gebalanceerd'. In 'hoge vrije keuze' spelen kinderen het grootste deel van de dag in zelf-gekozen activiteiten met weinig beperkingen of limieten in tijd of inbreng van docenten. In een structuur-gebalanceerde routine werd gedeeltelijk vrij gespeeld en gedeeltelijk gewerkt in kleine en 'hele- of kleine groep' activiteiten volgens een dagschema. Hoewel voor het onderzoek de groepen in hun meest voorkomende structuur werden ingedeeld, kwam 'vrij spel' ook voor in 'structuur-gebalanceerde' klassen, en werd andersom in klassen met 'hoge vrije keuze' ook af en toe in kleine groepen of klassikaal gewerkt.

Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat kinderen in de structuur-gebalanceerde routine een groter deel van hun dag in aanraking kwamen met taal (luisteren naar, letterklanken), wiskunde en muziek-activiteiten. Kinderen in de 'hoge vrije keuze' routine kwamen vaker in aanraking met grove motoriek en fantasiespel. Uit testscores bleek dat kinderen in de structuur-gebalanceerde routine hogere scores haalden op vocabulaire. De verschillende klasroutines bleken geen significant effect te hebben op wiskundig redeneren en sociaal-emotioneel gedrag.

De 'structuur-gebalanceerde' routine lijkt op de situatie waarin het kiesbord gebruikt wordt om leerlingen in te delen in groepjes en hoeken. De 'hoge vrije keuze' routine lijkt op de situatie waarin kinderen zelf mogen kiezen welke activiteiten ze doen. Overigens komen in de Nederlandse praktijk veel mengvormen voor, bijvoorbeeld van vrij spel onder begeleiding van een leerkracht die door interactie met het kind het leren stimuleert.

Conclusie

Veel kleuterklassen beschikken over een kiesbord, maar over de herkomst en effectiviteit ervan is bijzonder weinig bekend. Een kiesbord kan wel lessen sterk structureren. Er zijn geen aanwijzingen dat dit een negatieve impact heeft op het leren. Structuur in de klas heeft positieve effecten op het leren van vocabulaire en draagt bij aan een rustigere klas met minder conflicten en rustigere interacties tussen leerlingen. Vrijere lessen geven meer ruimte aan grove motoriek en fantasiespel. We kunnen op basis hiervan niet stellen dat het kiesbord *zelf* een positieve of negatieve invloed heeft op het leren van leerlingen in de kleuterklas. Het kiesbord is een hulpmiddel en kan zowel ingezet worden in meer of juist minder gestructureerde kleuterklassen.

Geraadpleegde bronnen

Veen, C. van der C., persoonlijke communicatie, 20-02-2019.

Djigic, Gordana & Stojiljković, Snežana. (2011). Classroom management styles, classroom climate and school achievement. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 29, 819-928*. doi: 10.1016/j.sbspro.2011.11.310. Geraadpleegd van: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811027716

Fuligni, A. S., Howes, C., Huang, Y., Hong, S. S., & Lara-Cinisomo, S. (2011). Activity Settings and Daily Routines in Preschool Classrooms: Diverse Experiences in Early Learning Settings for Low-Income Children. *Early childhood research quarterly, 27(2), 198-209*. doi: 10.1016/j.ecresq.2011.10.001. Geraadpleegd van: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22665945.

Mooij, Ton. (2002). Designing a digital instructional management system to optimize early education. *Educational Technology Research and Development, 50, 11-23*. doi: 10.1007/BF02504981.

Mooij, T., persoonlijke communicatie, 14-3-2019.

Reijrink, A. (2008). Een kies-/planbord… De moeite waard om eens goed over na te denken! Verkregen van https://teacherschannel.s3.amazonaws.com/channel-downloads/8q/cs4nf1ggc3m61-gh588w1s3k62g31qzzfzm6-7v80f96z0-z9s7cg5smq_nc4dhtdrqlrt_q-d7526.pdf op 10 maart 2019.

Simonsen, B., Fairbanks, S., Briesch, A., Myers, D., & Sugai, G. (2008). Evidence-based Practices in Classroom Management: Considerations for Research to Practice. *Education and Treatment of Children, 31(3) 351-380*. DOI: 10.1353/etc.0.0007 Geraadpleegd van: http://muse.jhu.edu/journals/etc/summary/v031/31.3.simonsen.html

Meer weten?

De OECD bracht in 2019 een boek uit met de titel 'Engaging Young Children – Lessons from Research about Quality in Early Childhood Education and Care'. Hierin worden lessen gedeeld uit meer dan 1400 wetenschappelijke artikelen. Meer info.

Onderwijssector

kleuteronderwijs

Trefwoorden

Kleuteronderwijs, vve, leren, spelen, kiesbord, planbord